

Ольга Гордійчук,
*кандидат філософських наук,
доцент кафедри журналістики та філософських студій
Державний університет «Житомирська політехніка»*

Юлія Воркевич,
*здобувач вищої освіти
Державний університет «Житомирська політехніка»*

КОМУНІКАЦІЯ ЯК ПРОЯВ ЛЮДСЬКОЇ ПРИРОДИ: ВЕРБАЛЬНІ ТА НЕВЕРБАЛЬНІ ВИМІРИ

Комунікація є одним із ключових процесів, що лежать в основі людської взаємодії. У загальному розумінні, це обмін інформацією між учасниками – двома або більше особами, який відбувається за допомогою комплексу комунікативних каналів. Зокрема, до них належать як вербальні способи (мовленнєва та письмова форми), так і невербальні (кінетичні, проксемічні та паралінгвістичні елементи), що в сукупності створюють механізм передачі інформаційного змісту, емоційного стану та інтелектуального досвіду від однієї сторони до іншої з наступним його сприйняттям [4]. Як зазначає Ф. Бацевич, "обов'язковим елементом комунікації є зворотний зв'язок", що підкреслює важливість взаємодії між учасниками процесу [1, с. 50]. Таким чином, комунікація виступає інструментом, який забезпечує взаєморозуміння, координацію дій і встановлення зв'язків у соціальному середовищі.

Вербальна комунікація формується через такі елементи, як звук, слово, словосполучення, фразеологізми, речення, паремії та текст, залежно від способу передачі інформації. Натомість невербальна комунікація охоплює жести та міміку, сміх, плач, зітхання, кашель, паузи, темп мовлення, тон, тембр, поставу, погляд,

дистанцію між співрозмовниками, графеми, прикраси, зачіску, одяг, дотики, поцілунки, запах, смак, а також час та інші аспекти [3, с. 67].

Невербальні коди спілкування переважно імпульсивні, спонтанні, часто не підлягають усвідомленню та контролю (окрім випадків професійної підготовки, наприклад, у акторів чи політиків); залежать від контексту, часу та простору, в якому здійснюється комунікація; не мають чіткої структурованості, як вербальні повідомлення, що ускладнює їх формалізований опис; часто несуть більше інформації про внутрішній стан особистості, ніж слова.

Маючи глибокий символічний зміст, який формується на перетині індивідуального досвіду, соціальних норм і культурних традицій, невербальні засоби комунікації не лише доповнюють вербальне мовлення, а й можуть виступати самостійним інструментом взаємодії, особливо в ситуаціях, де слова недоречні або недостатньо точні.

Повноцінне розуміння процесу спілкування неможливе без врахування комплексу невербальних сигналів, які формують другий, неочевидний, але надзвичайно вагомий рівень міжособистісної взаємодії [1, с. 60].

Універсальність виразів обличчя стала предметом масштабного дослідження, проведеного психологом Полом Екманом. Він разом із колегою Уоллесом Фрізенем розробив унікальну систему кодування міміки FACS (Facial Action Coding System), яка донині застосовується у криміналістиці, психології та навіть технологіях розпізнавання емоцій у штучному інтелекті. Важливо, що Екман провів експерименти серед ізольованих культур, зокрема мешканців Нової Гвінеї, які не були знайомі із західними соціальними уявленнями.

Це дозволило зробити висновок про вроджений, а не культурно зумовлений характер багатьох мімічних проявів [2, с. 38–41].

Дослідження символічного значення жестів і поз у різних культурах показало, що невербальні сигнали можуть бути як універсальними, так і глибоко контекстуальними. Наприклад, посмішка чи зведені брови часто мають спільне значення в багатьох суспільствах, тоді як жести, як-от «ОК» чи кивок головою, інтерпретуються по-різному залежно від регіону, що може призводити до непорозумінь. Культурні норми також впливають на регулювання особистісного простору, що підкреслює важливість проксемики в міжособистісній взаємодії.

Аналіз невербального вираження емоцій, зокрема через міміку, підтверджує існування універсальних базових емоцій (радість, здивування, страх, гнів, презирство, страждання), які мають біологічну основу та розпізнаються незалежно від культури. Водночас вторинні емоції та їхні прояви зазнають впливу соціокультурних факторів, що зумовлює відмінності у виразності та інтерпретації. Мімічні ознаки, такі як рухи брів, очей чи губ, дозволяють точно ідентифікувати емоційний стан, але їхнє сприйняття залежить від контексту та культурного виховання. Розуміння символіки вербальної та невербальної комунікації є критично важливим для ефективної міжкультурної взаємодії. Знання культурних особливостей жестів, міміки та просторових норм сприяє уникненню конфліктів, підвищенню взаєморозуміння та налагодженню довіри в глобалізованому світі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бацевич Ф. Основи комунікативної лінгвістики. Київ: Вид. центр "Акад.", 2004. 344 с.

2. Коструліна Ю. Пол Екман – дослідник психології емоцій. Видатні постаті психології: історія, сучасність і перспективи : Матеріали VI регіон. наук. семінару до дня психолога, м. Львів, 23 квіт. 2019 р.

3. Осіпова Т. Невербальна комунікація та своєрідність її омовлення в українському дискурсі: феномен вербалізації невербаліки: монографія / наук. ред. проф. Т. А. Космеда. Харків: Вид-во Іванченка І. С., 2019. 388 с.

4. Як перекладається слово Комунікація українською. Словотвір. URL: <https://slovotvir.org.ua/words/komunikatsiia>

5. Slyusar V. M., Khrystokin G. V., Yastrebova A. O. Is dialogue possible in the post-truth era? (Media philosophy and social and communication studies) *Zhytomyr Ivan Franko State University Journal. Philosophical Sciences*. 2023. № 1 (93). P. 29 – 40.